

Músiques a Mallorca

Gloses, xeremies, tonades, cançons tradicionals...

La música ha acompanyat l'home des de l'inici de la seva existència. Potser va començar com una simple imitació dels sons que l'envoltaven, que intentaria reproduir valent-se de tot tipus d'instruments. Potser va intentar, fins i tot, dotar de cadència i harmonia la descoberta de la seva pròpia veu i del llenguatge incipient que resultaria determinant en el procés de socialització. Si la música va sorgir com ara un guarniment que dotaria les pràctiques màgiques i religioses d'un efecte d'interiorització desconegut fins aquell moment, o com un element dinamitzador de la feina col·lectiva i vehicle d'expressió corporal lligat a la dansa, és possible que no ho descobrim mai. (losportadoresdelaantorcha.com)

Enregistrat a ACA (Àrea de Creació Acústica), Búger, per Rafel Moll l'any 2009-2010 i a Pollença per Mateu Vila (*) i Daniel N. González (***) l'any 2019.

Coordinació i producció: Tomeu Cerdà
Mescles i disseny: Daniel N. González

Artistes: Tomeu Lamo (CD1, "Toc-toc, I musici."), Felip Caldès (CD2, "Marjals"), Toni Marquet (CD3, "Colla xeremiers")

Portada: Steve Evans, "Guerrers dansant al ritme de la música", pintura rupestre de Zimbàbue
Revisió dels textos: Teresa Cànaves

S'ha respectat la variant *ximbomba* en comptes d'utilitzar la paraula normativa *simbomba*.

Més informació i material adicional: ucampdeloca.com

Què era el Camp de l'Oca (Orígens del nostre nom)

El Camp de l'Oca era una zona en la qual a l'Edat Mitjana, tant a Pollença com a altres poblacions, es duïen a terme corregudes a peu i a cavall. El premi més important era una oca, d'aquí el seu nom. Avui dia encara es conserven alguns refranys que fan referència a aquests jocs, com per exemple: "Els darrers no guanyen oca, i si en guanyen és molt poca" (Diccionari Alcover-Moll), que vol dir que ser dels darrers no té molts d'avantatges. Segons Juan Manuel Torres Velasco en el llibre Els espais de la festa a la Pollença medieval (1350-1450) de Antoni Mayol, concretament a Pollença...

(...) El Camp de l'Oca era el nom que rebia una ampla porció de terra que s'estenia al terme de les Gandofes, des del carrer del Roser Vell (conegut llavors com carrer de Conanglell, i més tard carrer de la Capella, de Santa Elisabeth i, successivament, carrer de la Posada de Lluc, de la Capella vella i de Gabriel Alomar), fins al peu del puig de Maria. Limitava amb el camí del Puig i el camp de les monges per una banda, i amb el camí vell d'Alcúdia per l'altra. El creuava, d'oest a est, un camí de Pobladors (actual carrer de Cecili Metel), i una sèquia reial (anomenada sèquia del Camp de l'Oca) (...)

En un món cada vegada més globalitzat és més important que mai tenir cura de les diferents cultures, sobretot d'aquelles que s'han vist perseguides i minoritzades al llarg de la història. La pràctica de la música i de les tradicions ens fan lliures per continuar expressant de manera activa i sense por al càstig la nostra identitat col·lectiva. Ara bé, cal entendre també la globalització i l'intrusisme com a una riquesa evolutiva, i l'obertura a les noves maneres de comprendre el món com a remei per a perpetuar la pròpia existència.

Terra endins

Cantem tots la flama
allò que ens fa diferents,
els padrins ho glosaven
esclarien sentiments.
Rimant,
foc, pell i canya,
deixen ara el llegat:
la mà humida i fregada
servirà per fer Estat

Caterina Serra Cladera
(Ca'n Mandola)

Martí Cifre "Llana"

Antoni Viver "Mostel"

Guillem Francesc Ramis Ferrer "Cotona" i Venanci Sánchez "Llana"

Biel "Ferrericó"

Alcúdia

Salut i música!!

Els Xeremiers de Lluny som la colla formada per Aina Maria Cerdà Alenyà i Josep Mestre Noguera. Hem format part dels Sonadors dels Vuit Vents, amb els qui enregistrarem un disc l'any 2008. Actualment som els fundadors i mestres dels Xeremiers de Sineu, grup de xeremiers actiu que participa a festes del poble i de fora poble. Cada estiu feim un espectacle que es diu Xerefusió, inclòs dins el programa de festes de la Mare de Déu d'Agost, patrona de Sineu.

Les cançons que hem enregistrat són cançons de l'autor Antoni Bibiloni Riera, dinamitzador cultural, fundador de Sarau Alcudienc i gran defensor de la llengua i la cultura popular. Juntament amb ell i els Dimonis d'Alcúdia i els caparrots s'Estol del Rei en Jaume, els Xeremiers de Lluny hem sonat arreu del Països Catalans.

Els seus xeremiers volem que les seves cançons siguin recordades, per això estam orgullosos d'haver-les pogut enregistrar i fer-ne difusió.

In memoriam Antoni Bibiloni.
Aineta!!

Artà

Diu en Miquel Sbert i Garau al pròleg de llibre Cançoner dels darrers dies Artà, “Darrers dies i gresca. Sense cercar-ne les arrels més pregones, més antics que la memòria, pagans abans del cristianisme, transgressors sempre els costums, els rituals, les pautes carnavalesques són constants que es perpetuen generació rere generació i cobren vida poble a poble, repartides per totes les geografies imaginables”.

Ximbomba fes fantasies
ara que et deixen sortir;
només has de venir amb mi
o són set o són vuit dies.

Quan molts pensaven que això de ximbombades era cosa del passat i que avui, amb la modernitat d'internet i altres herbes, no tenia gaire sentit, precisament aquest mateix sentit comú ens ha donat la raó als qui creiem amb el poble i la seva gent, per això tenim la satisfacció de veure com, any rere any, tenen més participació i animació les nostres festes d'antany.

Enguany es fan més ximbombades que mai, amb gent jove que li dona una nova empenta i força, amb unes vetllades molt animades i amb unes cançons antigues i modernes de gran qualitat i enginy, fins i tot hi ha algun combat de gloses improvisades on es piquen un i altre per veure qui té més enginy.

A les trobades sempre es respecta un ordre: en primer lloc les cançons clàssiques de ximbomba amb les tres tonades més conegudes; segueix un moment de tonades pròpies com L'aiguardent de s'arreleta, Es molí d'en Jordi Vives, En Pep Gonella, Sa mort d'en Cabrinettis, Es mocadoret, Una dona llarga i prima, Jo

tenc un armari, Jo tenc una parra, No en volem cap, Na Garrovera, Un senyor damunt un ruc, Ai Matxín, Na Dolores... per acabar amb un dominé ple de cançons verdes i de picat que no deixa ningú indiferent.

Quan sembla que la cosa ja ha arribat al final llavors comença l'espontaneïtat de la gent, i després d'una bona cantada de *Na Margalideta* sorgeixen un grapat de cançons de tota mena que fan les delícies de tots els actors de la festa. Gloses antigues i de nova creació que desperten l'esperit:

Sa gent de per aquí troba
que duc els calçons balders.
Què trobau que convé més,
llevar cul o afegir roba?

Vora i fora de la mar
de Sant Elm a Capdepera,
lo millor que vos espera
té per nom poble d'Artà.

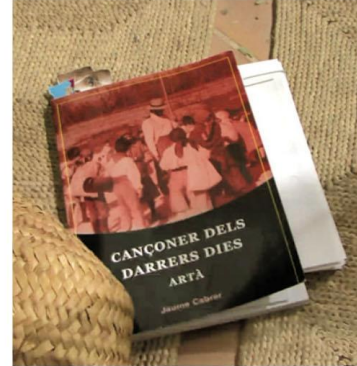
Sa darrera i no cant d'altra,
sa darrera i no en cant pus.
Si he comès alguna falta
Perdonau-me bon Jesús.

Per acabar sempre amb un:

A l'amo i a sa madona
els molts d'anys volem donar,
que l'any que ve estigieu bona
i nosaltres puguem tornar.

Que aquestes manifestacions populars per excel·lència -cantar, ximbombes, ferreguins, panderetes, xerracs, ossos, culleres...- no acabin mai i que perduri la manera pròpia de disfressar-se de qualsevol manera i passar-s'ho bé sense fer cap mal a ningú.

Jaume Cabrer Fito (dinamitzador cultural i flabioler)

**Rosa Llodrà, Antònia Cabrer, Jaume Cabrer
M. del Mar Cladera, Josep Jaumè, Margalida
Galmés i Albert Mayans**

Jaume Cabrer i Tòneu Cursach

**Miquel Font, Mateu Sánchez "Mondoi", Àngela Blanes, Bàrbara Flaquer,
Maria Cursach, M. Àngels Comes, Biel Cursach, Jaume Caballero i Pilar**

Manacor

Sonadors i cantadors de Fartàritx

Els seus participants són: Antònia Nicolau Adrover "Pipiu", Bel Rigo Font "de s'hort des Marinero" i Miquel Bauçà Rigo "Pastureta".

Els sonadors i cantadors de Fartàritx som gent d'una barriada antiga de Manacor (Fartàritx) que venim de la pagesia.

Fa ja moltíssims d'anys ens reuníem a cases per fer vetlada cantant i sonant, no només amb ximbombes, també amb guitarres i guitarrons. Però on vàrem fer més glosades i sonades va ser a la cotxeria de ca madò Margalida, Margalida Fullana, fundadora del grup Així balla Manacor.

Les tonades i cançons són les mateixes que cantaven els nostres avantpassats i que avui dia encara conservam i cantam quan ens reunim per fer alguna ballada o per sonar.

Fa uns anys que el món xeremier està actiu i viu dins la nostra cultura popular. A Manacor, aquests instruments havien entrat en clara decadència, rarament els sentíem a les festes populars. Gràcies a l'Escola de Música es va iniciar l'aprenentatge d'aquests instruments: les xeremies, el flabiol i el tamborí. Un grup d'alumnes començaren a tocar plegats, i aquesta experiència els ha duit més enllà de l'amistat i a constituir-se com a grup i Associació de xeremiers de Manacor.

Es tracta d'un grup que dinamitza algunes de les festes populars de Manacor i del seu municipi; les festes de Sant Antoni i les de Sant Jaume són les actuacions més importants de l'any. La intenció és passar gust de tocar i mantenir aquestes arrels nostres i que la cultura es mantingui viva per sempre més!!!!

La dècima és una estructura estròfica de deu versos i la tonada que l'acompanya és una tonada de glosa recollida i cantada per en Biel Majoral, que és originària d'en Llorenç Capellà, glosador de finals de segle XIX i principis del XX.

La tonada que pren el nom de “Don Francisco” és un romanç amb una lletra fixada, cantada per molta gent (Biel Majoral, o el “Compte de Raixa” cantat per Maria del Mar Bonet), així i tot, aquesta melodia reprèn el nom de la lletra.

“La tonada de les Verges o de les pomes” és una tonada que es canta per les verges (serenata), també es diu “de les pomes” per una lletra que descriu o anomena totes les castes de pomes.

Mateu Xurí

La tonada “De jo et vas despediguent” és una tonada eivissenca que hem sentit cantar a UC, i vaig escriure la lletra perquè el col·lectiu feminista de Pollença La mala pècora me la va demanar.

Maribel Servera

LA SABA DE LA TERRA

Quan hom sap i pot assaborir les cançons de feina, les tonades, amb aquella aroma de camp, de poble pagès i de tant de color dins la seva simplicitat, aquella cosa tan directa, té la sensació que la ximbomba i la glosa són un sentiment, més que un instrument i una música. Al poble no li podem demanar que sigui primmirat, ni volem que ho sigui. Cançons fetes a cops d'aixada, que és com està feta la vida dels conradors. La manera genuïna, crua i aspra constitueix la vertadera història del nostre poble, elaborada per ell mateix. La nostra essència, l'essència murera ha estat depurada dins l'alambí de la història al llarg del temps, molt de temps.

Fugint del folklore espectacle, el cant de la ximbomba ha estat una cosa viva i autèntica. És important que els cànons que pugui tenir una cançó siguin laxos i que es deixi llibertat per a la improvisació. És autèntic el cant que fa seu cada cantador i al qual posa qualque cosa d'ell mateix. Ens hem d'esforçar en aconseguir el grau de serietat que moltes vegades no li donen els que creuen que és un art menor.

Avui dia hi ha una estesa tendència a la uniformització i al mimetisme dins la cultura en general, per tant també dins el cant de la ximbomba. Els distints tallers d'aprenentatge van imposant un model a seguir i tothom aprèn el que li ensenyen. Fora pretensions per part nostra dir com hem de cantar. Cançons de

picat, humorístiques, amoroses, grotesques i fins i tot alçades de punt les trobam a cada poble amb el seu estil i dins el mateix poble en diferents estils, segons les persones: uns repeteixen les estrofes dues vegades, d'altres només el segon i quart vers, tot contestant al cantador o cantadora; en algun lloc cada cantador va per ell, etc., etc. Tot això conforma un gruix de diferències que enriqueixen el conjunt. Per tant creim que les diferències s'han de mantenir i fins i tot s'han de cuidar, tasca que queda en mans dels qui ensenyen, que són els principals divulgadors, perquè encara que el nostre país sigui petit hem de tenir gelosa la riquesa de les diferències.

No hem cercat moments estel·lars dins el món de la ximbomba, ni l'hem pogut d'afegir ni impureses, simplement l'hem tractat tal com la vella saviesa ens ha donat a entendre, tal com fou en realitat, fruit de l'experiència i la confrontació necessàries. Volem fer arribar el regust d'autenticitat als lectors i oïdors que, per la seva edat, no s'hi puguin identificar, per tal que trobin el saborino d'aquesta festa a Muro.

Això és la saba de la terra, aquell suc vital que dona vida i que expressa vitalitat. Tant de bo tots els que tinguin aquest treball a les mans estiguin en saba per cantar amb la ximbomba.

Jordi Cloquell “Artiller” (dinamitzador cultural i glosador)
Hivern de 2019

Pere Joan Martorell
i Joan Perelló "Fideu"

Francisca Ramis Pons

Jordi Cloquell Noceras

Bernal Pòrnes Cloquell
i Maria Calvo Vanrell

De nin vaig créixer a Muro amb les cançons populars i tradicionals que em cantava la meva padrina, cançons que ella havia après de petita i que a través de la tradició oral arriben als nostres dies. Un autèntic miracle i una joia de la nostra cultura.

L'aportació que he fet en aquest treball, les dues cançons populars incloses en aquest disc, vol ser un homenatge i un tribut a les generacions que ens han precedit i que han duit a terme aquesta tasca tan difícil que és fer perdurar i transmetre les nostres tradicions a les generacions futures.

Mallorcançonetes és un enfilall de cançons populars, totes elles alegres i festives, de les quals és ben segur que n'haureu sentida alguna, ja sigui de petits o de grans.

Na Catalina de plaça no necessita presentacions, una cançó amb molt d'humor que només amb els primers acords ja ens posa una rialla a la boca.

Interpretades per Pro Musica Chorus de Sóller i incloses en el seu disc Estacions.

Agrair al meu amic i company de corda, en Tomeu Cerdà, l'oportunitat que m'ha donat de fer la meva petita aportació a aquesta gran joia cultural.

Pep Alarcon (música), Muro

Sa Pobla

ESCOLA DE XIMBOMBA DE SA POBLA

Es va fundar l'any 1995 seguint els seus mestres Biel "Collut", Antònia "Mussola" i Toni "Ballador". El seu objectiu era ensenyar a cantar amb la ximbomba cançons de camp i romanços, i també a fer ximbombes, a més de donar a conèixer a tothom la nostra cultura popular, que dins el poble va tenir una acollida molt forta. Hem tengut l'oportunitat de dur aquesta gran cultura a tots els infants dels pobles del voltant a qui ha fet il·lusió saber aquestes cançons. Estam molt orgullosos de tot l'alumnat que tenim i hem tengut durant tots aquests anys.

Hem viatjat molt per terres catalanes, València, les Illes Balears, Alemanya, i un any també anàrem a la Fira de Varsòvia en representació del Govern Balear. Els alumnes estan orgullosos de totes les participacions que fan al CD. L'any passat vàrem enregistrar un disc amb la participació de tota l'escola. Cal dir que hem tengut unes bones arrels amb madò Buades, madò Carbonera, madò Marcel·la i l'amo en Pep Ferrer, que va ser un dels millors ximbombers de sa Pobla. Darrera ells hem seguit la tradició que ens ha portat molts d'èxits. Ensenyam cançons de ximbomba de les quals gaudim per la festa gran de Sant Antoni. Després, fins a les festes de Pasqua, ensenyam a cantar les tonades del camp en les quals s'explica com es feien a mà les feines del camp; cada feina tenia una tonada diferent. L'escola pretén difondre aquestes cançons i transmetre a les noves generacions la riquesa del cant pobler. Els mestres ens sentim orgullosos de fer aquesta tasca.

Antònia "Mussola"

Toni "Ballador"

Joana "Bugeta"

Biel "Collut"

Magdalena Batle

Mª Magdalena Crespí
March "Morbereta"

Fcà. Crespí, Pere Crespí, Mª Fonte, Joana Batle, Maria Batle, Miquela Bel
Comas, Mª Antònia Serra, Laura Cladera, Joana Bel Soler, Xisca Antònia
Bennàssar

Bartomeu Payeras Bisbal (sa Pobla, 1981)
(Veu i arxillaüt)

Els goigs a sant Antoni, *De la serra i de la plana*, són possiblement els goigs més reconeguts al sant anacoreta pels habitants de sa Pobla, amb lletra de la poeta Maria Antonia Salvà (Palma 1869 – Lluçmajor 1958) i música d'Antoni Josep Pont i Llodrà. Foren publicats i cantats a sa Pobla el 1932. La mateixa Maria Antonia Salvà afegí dues estrofes més al text original el 1941; el mateix any també foren musicats pel compositor Antoni Torrandell (Inca 1881- Palma 1963), i anys més tard, el 1946, Joan Santandreu també compongué música per a aquests goigs. Encara avui, però, són cantats amb la partitura de Pons Llodrà a les completes de la vigília de Sant Antoni així com durant l'Ofici que se celebra dia 17 de gener, sempre amb l'acompanyament de l'orgue. El text s'estructura en una introducció en forma de tornada i de sis estrofes, de les quals en l'actualitat només se'n canten tres (primera, tercera i quinta); en aquesta versió l'intèrpret bescanvia la quinta estrofa per la quarta. La versió és cantada a una sola veu amb l'acompanyament de l'arxillaüt.

(Font: *Breu Ressenya històrica i goigs de Sant Antoni*, D. Melcion Tugores).

Toni Palou "Gall" i Esteve "Peric"

Toni Cabanellas "Mossenya"
i Manuel Llamas

Francisca Palou "Paiàia"
i Daniel García "Deep D"

Josep Lorente, Tomeu Colom Cerdà

Pep "Ramallet"

Pep Aguiló "Fantasia"

Xeremiers de la Font du Gall

Xisca Torrandell
Foto: Isabel M. Sastre

Toni Gomila, Joan Vilanova Canals i Josep Llobera Cabrer

Margalida d'en Ramis (in memoriam)

Artista: Ferran Pizà

Pollenca

Músiques d'arrel

Els divendres horabaixa d'ara fa just deu anys eren música a can Toni "Gall". Amb en Xisco Cladera "Anguiler" a la guitarra i en Tomeu Cerdà al piano, jugàvem a acompanyar les tonades de feina d'antany que sortien de la veu autèntica, fruit de la feina al camp, de l'amo en Toni, i les que jo havia après a l'Escola de ximbomba de sa Pobla. Ben conscients que aquestes veus estan en perill de desaparèixer, ens encoratja saber que tenir-les enregistrades en aquest disc significa que sempre estaran disponibles per ser escoltades i apreses, tant pels més petits, que les desconeixen, com per aquells que senten que aquestes músiques ens arrelen fins al més profund de la nostra estimada terra i ens uneixen a tots. Elles són la nostra història, el nostre present, i mantenir-les serà el nostre futur. Deu anys després seguim compromesos amb la cultura, la tradició i la llengua, ja sigui des de la seva versió més pura o amb un aire de modernitat que s'adapta al propi procés de les persones, de la societat, de la vida. Sigui quin sigui el punt, que la nostra essència sigui presència i es conservi viva.

Maria Magdalena
Crespí March
"Morbereta"

Tonades i flamenc

Hem al·ludit al parentiu entre els cants de treball de Mallorca i el flamenc.

Si acceptam la hipòtesi

que senyala la invasió i dominació musulmana com un dels principals factors que contribuïren al desenvolupament de la música popular andalusa, és lògic suposar que els cants de treball mallorquins són també herència dels sarraïns establerts a l'illa fins al segle XIII, la influència dels quals no és de creure que fos trencada en sec per la conquesta de Jaume I. Així podem admetre que ambdues branques s'han desenvolupat independentment, amb personalitat pròpia cadascuna, sense que això exclouï la possibilitat d'alguna influència del cant andalús sobre el mallorquí que pogués haver-se produït en època relativament recent. Observarem un cas l'existència del qual obliga a tenir en compte la possibilitat de suggestions trameses de la península: molts dels exemples recollits de la tonada de collir figues hom podria creure que són variants d'un estil de cant flamenc, precisament del *fandanguillo*. (Baltasar Samper, Estudis sobre la cançó popular)

A la tonada musicada d'en Toni "Gall" podem apreciar la fusió que fa en Xisco Cladera sonant un fandango mentre en Toni "Gall" canta la tonada de collir figues. (Tomeu Cerdà Comas)

U Músics Joglars

1- Un poc d'història

Els joglars eren homes que anaven pels castells i corts dels senyors i per les festes públiques, cantant, ballant, sonant instruments o fent jocs d'enginy o habilitat, o tan sols músics que prenien part en les festes populars acompanyant la dansa.

Amb el rei en Jaume arriben a Mallorca els seus joglars. Eren músics a sou de la casa reial que, a més d'amenitzar els banquets i d'altres entreteniments cortesans, es dedicaven a donar més solemnitat a les celebracions oficials: cerimònies, desfilades, processons, rebudes de personatges rellevants, misses solemnes i d'altres actes oficials i religiosos.

L'estol dels quatre joglars. El capítol 61 de les Lleis Palatines de Jaume II de Mallorca de l'any 1337 diu així: "Ordonam que en nostra cort juglars quatre degen esser, dels quals dos sien trompadors e lo ters sia tabaler e'l quart sia de trompeta". La

composició dels joglars contractats a les festes patronals de Pollença i a d'altres festes com Pasqua i Cinquagesma sempre és la mateixa: quatre joglars.

En els anys 1393, 1394, 1395 i 1397, per solemnitzar les recepcions reials del regne, com les vingudes de Joan I i Martí l'Humà, s'arreglaren tots els joglars de Pollença (cinc): Bartomeu Oliver (trompador), Joan Desde (trompador), Martí Perdigayes (caramellador), Pere Cànoves (caramellador), Bartomeu Batle (joglar de flauta i tamborer).

A Ciutat ja n'hi havia en el segle XIII, però no és fins a finals de segle XIV que es comencen a veure pels pobles.

L'any 1462 a Ciutat s'associaren per sonar plegats Joan Desí, mestre d'arpa i tamborino, Cristòfol Torner i Pere Boga, sonadors de llaüt, Pere Arbona, mestre d'arpa, i Miquel Oliver, sonador de llaüt, i signaren societat sobre l'art de sonar els seus instruments durant dos anys. D'aquest costum d'associació de músics en va derivar, l'any 1595, la creació del **Joc de ministrils de la ciutat i regne de Mallorca** “per tocar en les festes universals i de la catedral”. Els ministrils són una formació al servei del rei i de les institucions que va perdurar fins a principis del segle XX.

Els joglars, el ball i la dansa dins les festes patronals. Els joglars són els encarregats d'amenitzar les vetlades amb música i ball. A Pollença, una de les quatre grans viles de Mallorca, habitualment no s'han de portar joglars de fora perquè és un dels llocs on més se'n documenten. Hem vist com també sonaven mentre es corrien les oques i diverses vegades durant el dia de la festa: poden acompanyar amb música l'ofici, la processó, la sortida de l'ofici, l'arribada d'autoritats... i també ajuden a la realització de danses rituals.

2- U músics joglars

És una agrupació musical nascuda a Pollença l'any 2007. Està formada per Eladio Lorente Ibarra (flabiol i tamborí), Toni Coll (trompa), Vicens Moltó (trompa), Mateu Vila (percussió) i Tomeu Cerdà (xeremies). Som un grup de música format a Pollença que presenta un repertori de música medieval i renaixentista amb obres musicals que van des de les *Cantigas de Santa Maria* redactades durant el regnat d'Alfons X el Savi (s. XIII), *Llibre vermell de Montserrat* (s. XIV), rondós, pavanès, gallardes, jotes, boleros, *Alborada* de Pollença, temes del País Basc, Catalunya, Occitània, ball de gegants, per acompanyar l'ajuntament...

Un dels principals objectius de la nostra agrupació és la de mostrar la música antiga i oferir els serveis musicals per a actes protocol·laris oficials, concerts didàctics, concerts temàtics de repertori medieval i renaixentista, i difondre així la música dels nostres avantpassats i fomentar-la per tal que perduri durant molts d'anys més.

El grup és format per persones vinculades a la música i amb gran experiència, tant interpretativa com docent.

Bibliografia

La festa a l'època medieval (1350-1450), Antoni Mayol i Llompart. TEMPO editor.

De joglars e ministrils, Josep Rotger Martínez i Joan Ignasi Alonso Suárez. Edició patrocinada pel Consell de Mallorca.

Corda Amarada

La música popular de cada poble conté l'esperit i les alegries de les festes tradicionals que se celebraven antigament i que es perden en el temps. Quan se sent aquesta música treu a flor de l'ànima totes les recordances més profundes de les arrels d'una raça que ha fet perdurar en els segles les tradicions i la idiosincràsia d'un poble.

Joan Cladera, Josep Cerdà, Antoni Riusech,
Joan M. Martorell, Antoni Campomar

En aquest enregistrament volem que tingueu amb vosaltres la mateixa música que gaudiren els nostres avantpassats, que són els qui la conservaren escrita o de sentit. Així, volem que perdurin aquestes antigues tonades, cançons i danses, com un llibre sonor, i que les pugueu escoltar amb l'amor fidel a la terra i amb la sensibilitat que caracteritza el poble pollencí. Cada cançó popular recuperada és com un sentiment perdut que reneix amb cada interpretació, se sent enyorança quan les tornam a escoltar i ens evoquen un viatge cap al temps dels nostres avantpassats que les gaudiren a cada festa.

Mª Antònia Serra (Ambanima)

Pere Llobeta "Morou"
i Guillem Barceló

Pep Alarcón

Pep Manel Ordóñez, Pep Gaya
Mas i Esteva Gomila Candel

Miquel Perelló Mir "Canta"
i Vicenç Matas

Algunes reflexions a l'entorn de la música de tradició a Mallorca. Entre les noves funcions i els canvis de paradigma.

Actualment la música tradicional de Mallorca està sotmesa a una sacsejada històrica, entre huracanada i líquida. Això no és nou, històricament, sempre i potser arreu, sovint veladament, les cultures sonores tradicionals han viscut períodes de crisi i transformació però, mirant enrera i aquí, es fa difícil recordar uns moments tant intensament canviants i metamòrfics. De fet, la cultura i la seva expressió musical, dins el marc de la tradició, es caracteritza (o s'ha caracteritzat) per un tempo evolutiu més pausat, més "immòbil" i que el fa més invisible per la lentitud evolutiva. Les transformacions abans hi eren, sobretot en les praxis subjectives, però d'una manera accentuadament diferent respecte de les d'altres àmbits, com el de les músiques llegides o el de les músiques industrials i de consum, ambdues sempre buscant el canvi permanent com essència, unes per superar límits artístics i les altres per ser, des de la novetat, objectes de moda i comercialització. Les pregones transformacions de l'ara són com uns espasmes que desvirtuen, deformen, incideixen i substitueixen moltes de les virtuts i excel·lències que identificaren i han caracteritzat l'anterior música tradicional illenca. És un brot espasmòdic que assenyala un

innegable canvi de paradigma i del que seguidament volem assenyalar-ne alguns trets actuals. Un primer àmbit de transformació el configuren avui els canvis de funció. Amb més o manco pregonesa totes les manifestacions musicals són funcionals, però en les músiques industrials i en les de tradició ho són en essència –més enllà de la voluntat subjectiva dels protagonistes executors i creadors-. En la cançonística el paper funcional originari (que és el seu eix, raó de ser, motor, arrel i tronc) gairebé ha deixat d'existir i en conseqüència bona part de la seva praxis “natural” viu en un pla d'extinció general. Si observem els àmbits d'acció i execució, com el de l'univers casolà (les cançons adultes, les dels infants i les dels nins), l'emprat en el món laboral (especialment pagès), el del glossar (la cançó curta), el d'arrels religioses i la rondallística (cançó llarga), etc., formen uns conjunts de cançó que en diversos graus avui presenten greus malures. Així alguns àmbits es mostren, a part de puntuals i comptades excepcions, en un estat situat a la vorera de l'extinció –com és el de la cançonística religiosa (foragitada o en desús) i tots els de la intimitat domèstica (on el viure és vertiginós, mutant i amb canvis profunds i sense retorn de les seves estructures socials)-. El camp de les cançons per acompanyar feines, molt majoritàriament de pagesia, tot i un cert creixement en la seva valoració, és un espai destinat inexorablement a desaparèixer pel canvi tecnològic i de mètodes laborals –no basta amb la museïtzació d'aplecs de documents o d'una organitzada transmissió oral-. La cançó curta, és a dir la de glossa, en els darrers temps ha reeixit amb èxit, però l'enginy dels seus practicants ha adoptat un perfil radicalment públic i d'exclusiva immersió en el marc de l'espectacle i de l'oci –una transformació funcional que ha afectat i empobrit reductorament (o eliminadorament) el seu rostre musical i melòdic-.

Socialment, on la música tradicional es mostra més potent i forta, amb major vitalitat i tremp, és en el del territori de la festa. Sobretot ara, en aquests moments culturals i històrics on la festa és valorada com a centre de tot, gairebé

com l'Axis de la vida col·lectiva que celebra, a qualsevol feta, rellevant o banal. La música, de tots els perfils i caires, sempre hi ha estat, com a part i sovint com una protagonista imprescindible i alhora identificadora del fet festiu. Aital caràcter i perfil festius, són invasius i han impregnat, potser com un efecte ressonant de la "cultura de l'espectacle", tots els actes i expressions col·lectives d'aquest bocí de món –i la "necessitat" embriagant de festa també ha generat la invenció reiterada, en les darreres dècades, de noves festes amb l'ambició d'esdevenir populars i/o tradicionals-. Aquesta darrera constatació ha transformat l'acció pública amb música, i fa confús el seu antic paper funcional i simbòlic; no gaire temps enrera, visitant una fira en un llogaret de Tramuntana, vàrem escoltar el comentari d'uns veïns a l'arribada del so d'una propera colla de xeremiers. Deien: "Què passa, hi ha una protesta?" Ells identificaren així la presència sonora d'aital conjunció instrumental, com una presència natural i d'identitat en una manifestació (observació d'un transvasament dels sons festius envers les accions de vindicació col·lectiva i pública, que avui és un fet arrelat en la lluita social).

D'alguna manera doncs, tota acció pública ha esdevingut festiva o s'ha tenyit de festa i, arreu, s'ha engraiat l'expressió musical associada –fins a derivar, reductorament i deformadora, en confondre la música tradicional com una expressió exclusiva de la festa-. Aquests fets han generat metamorfosis sonores, amb aspectes prenyats de futur i alhora amb arriscats (potser perillosament) desdibuixaments de la "tradicció". En una època on la potència dinàmica és (inconscientment?) sobrevalorada, l'escolta i praxis de certes formes sonores de tradició emprades festivament, han incorporat, indiscriminadament i amb naturalitat, l'amplificació elèctrica, trastornant així l'espacialitat acústica natural i transfigurant el color i qualitat de la veu que canta i també el dels instruments cordòfons.

Igualment les agrupacions instrumentals seculars com la colla de xeremiers (de tres instruments i dos sonadors), han derivat sovint en conjuncions ampliades (amb múltiples músics) i/o en grups de banda, un fet que modifica greument el timbre, la dinàmica singular i el seu equilibri, la claredat discursiva, l'òptima execució, la virtut i excel·lència interpretativa, la singularitat de cada colla, l'enginy innovador, etc. Avui veiem en les colles engreixades, que han perdut bona part dels seus trets i equilibris originaris i històrics, que l'antic paper rítmic i directiu del *tamborino* ha estat substituït per una percussió més potent i audible i encarnada en un augment dimensional del membranòfon –els *tamborinos* s'han transformat en grans tambors cilíndrics, estranys i aliens al concepte sonor i organològic de la colla mallorquina (d'alguna manera per exemple, paral·lels als tambors andalusos “rocieros” o als emprats entre els segles XVI i XVII en els universos militars europeus)-. Les obeses colles d'avui són en part el fruit d'una popularització dels seus instruments, un fet que ha generat una munió de sonadors aficionats i de retop, d'estols de voluntaris a participar en els petites conjuncions de carrer. És sorprenent com aquesta històrica agrupació musical, residual i en crisi radical en els anys centrals del passat segle, revifà especialment en les darreries dels anys vuitanta. La situació, ara, ens fa diagnosticar una nova i greu malura que ens fa augurar per a la colla, si algú no hi posa remei, un proper decés, tota una mort d'èxit.

Una certa consciència de crisi ha revestit i acompanyat amb constància l'exercici de les músiques tradicionals de Mallorca en els darrers cent cinquanta anys. Una percepció que ha trescat i determinat un camí cultural zigzaguejant (més o menys paral·lel al d'entorns culturals propers), una empresa activadora de reaccions i accions, i també, emmarcada pels diversos avatars i solcs de la nostra història recent.

Així aital consciència generà des del darrer quart del segle XIX uns puntuals i

visionaris esforços per tal de documentar el fràgil patrimoni de la música de tradició illenca. Unes labors de recopilació i d'anàlisi destinades a bastir un fons o arxiu i memòria per servir des de la documentació (potser per a després d'una profetitzada extinció) el valuós, singular i efímer patrimoni. Un corpus aplegat sobretot i posteriorment a la pionera col·lecció integrada en el *Die Balearen* de l'Arxiduc, per A. Noguera del 1893, per J. Massot del 1909 (incomprendiblement publicada prop de vuitanta anys més tard) o per l'Obra del Cançoner Popular a les illes entre els anys 1922? i 1936 (labor dirigida per B. Samper i també editada molt més tard).

Abans de la Guerra, des de certes peces tradicionals documentades, es realitzaren múltiples intents d'enfortir-les, tot apartant-les de l'oblit i transcendint la seva fragilitat, amb una acció transfigurant. Així, algunes d'aquelles tonades de la tradició foren tretes del seu context natural i propi, exercint un canvi de funció i exercici des d'un acaparament (de fet fent un robatori gairebé colonial), per reconvertir-les en matèria reciclada entre simbòlica i popularitzant. Així foren integrades, sovint trastornant la seva essència estructural, a l'interior de puntuals arquitectures sonores. Unes obres destinades al territori i consum concertístic, amb pretensions artístiques, socialment elitistes i revestides de perfils estesos entre el pintoresquisme i la vindicació regionalista. Podem parlar dins el marge temporal de cent anys de diverses generacions d'autors, a tall d'exemple: entre el romanticisme i el modernisme, B. Torres i A. Noguera; entre la semàntica noucentista i el republicanisme, B. Samper; entre el feixisme aclaparador i l'impacte turístic J. M. Thomàs, Calatayud i B. Julià; i una tardana presència en A. Martorell i B. Bibiloni. Un fet paral·lel l'han exercit certes agrupacions practicants de tonades (instrumentals i vocals) però dins del marc de la cultura pop i folk, practicants d'uns concerts (i enregistraments) destinats a uns públics més planers i populars.

Un paper o estratègia diferent però clarament incisiva i determinant en l'univers de les músiques nostrades de tradició, l'han exercit les entitats dedicades a promoure, divulgar i potser perpetuar les pràctiques "populars" del ball o dansa i la seva matèria sonora acompanyant. Escoles, agrupacions, estols, etc., formacions creades per mantenir vives d'alguna manera unes més o manco antigues formes coreogràfiques i expressives. Unes entitats que, iniciades en el primer terç del nou-cents, han solcat fins avui per un llarg camí, oscil·lant en cada formació, entre diverses estratègies i finalitats funcionals com la divulgació i continuïtat, la repopularització (al carrer, amb o sense atretzo), la competitivitat, l'exhibició teatralitzada, el tast pintoresc per a turistes, etc.

El caire d'escola transmissora i/o difusora, més o menys practicada per les múltiples entitats folklòriques illenques, ha estat acompanyada per una diversa labor de caire educatiu i docent en espais i àmbits diferents. La cançonística recollida ha servit, des de les darreries dels anys setanta, com a eina escolar d'introducció a la música o, també, com a mètode axial en certs centres d'ensenyament musical més especialitzats (en ambdós universos, un fet fonamentat o emmirallat en algunes tendències pedagògiques, sobretot en la sistematització de Kodaly). Creiem que la cançó-eina ha complert d'alguna manera un paper difusor, però ha contribuït també a una certa desnaturalització, funcional, simbòlica i estructural. Des d'aquest darrer paràmetre per exemple s'han immergit nombroses peces en una pantonalitat dominant que no tenien, adoptant una aliena afinació arrelada en el sistema temperat, aplicant una harmonia acòrdica que oblida les sobreposicions polifòniques tradicionals i augmenta la gravitació sonora en les bases greus i/o en les cintes rítmiques, etc., uns fets absolutament allunyats i difuminadors de la tradició pròpia. Un perfil diferent és el que han exercit recentment certes institucions, unes entitats que han transmès, des de l'ensenyament, una incisiva influència en la continuïtat, divulgació i qualitat de les expressions de tradició musical.

Pensem per exemple en centres formatius locals com l'Escola de Festa de sa Ximbomba de sa Pobla –impulsada per n'Antònia *Mussola*, Biel *Collut* i Toni *Ballador*–, la labor de l'entitat Xeremiers de Muro *Es Reguinyol* o la ja dissolta tasca del Departament de Música Tradicional del Conservatori Superior de Música de les Illes Balears –que cercà l'excel·lència interpretativa amb els instruments de corda i els aeròfons (i percussió) de la colla de xeremiers i també en els complements teòrics, analítics, històrics i etnològics -.

Un fet assenyalat, rellevant en l'univers de la música i cultura tradicional nostrada i esdevingut en els darrers cinquanta anys, ha estat el de la recuperació i/o reinvençió d'alguns dels balls de figura més significatius de les Balears. Alguns d'aquests són els de la refeta dels balls de cossiers d'Algaida l'any 1973, de Manacor i Pollença l'any 1981 i el 1992 d'Alaró, unes revivificacions que (amb més o manco encert) han estat model i guspira per a d'altres aventures recuperadores i alhora més reinventives (per manca gairebé absoluta de documentació). Com arreu, a Mallorca, també en els darrers cent anys, s'han desenvolupat unes tasques de documentació transcendents en l'àmbit concret del coneixement de les músiques tradicionals, concretament la documentació fixada dels registres sonors. L'evolució tecnològica d'aquests temps ha aportat la possibilitat de noves formes de fixació i reproducció que “superaren” els filtres subjectius de l'antiga documentació artesanal, on els objectes musicals eren captats des de l'escolta i la memòria, i capturats pel registre escrit (el document gràfic i llegible, una fixació d'alguna manera oberta i condicionada per les interpretacions del documentador i també del lector del document). Les gravacions, els registres fixats mecànicament i tecnològica, s'han practicat a Mallorca amb diverses eines tècniques, així han estat emprats els cilindres de cera del fonògraf Edison (els emprà Samper per a les recollides de l'*Obra del Cançoner*), els discos de “pedra” (utilitzats en els anys de la República), la cinta magnètica i el magnetòfon de bobina oberta (emprats per primera volta en la

campanya de documentació sonora empesa per A. Lomax el 1952), els discs de *microsolc* o de *vinil* (aquí difosos des dels anys seixanta i que perduraren fins entrats els vuitanta), les cintes magnètiques petites anomenades *casset* o *cassette* (molt populars des de mitjans dels anys seixanta, fàcils d'emprar i econòmiques i per això àmpliament adoptades i usades de manera casolana i domèstica) i, des dels noranta, els enregistraments digitals i els seus múltiples sistemes d'audició en cinta o amb disc compacte, els CD (i també els *blu ray*, *iPod*, etc.).

Per la seva importància, convindria agrupar totes les mostres i documents d'enregistrament conservades i escampades (potser moltes perdudes ja, com les dels cilindres fonogràfics o també les dels registres en el format *casset*, que sospitem nombrosíssims i tremendament dispersos, que esdevindrà una labor detectivesca, però que per complicada no ha de desanimar qui l'envesteixi tenint en compte els tresors documentals que pot aportar) pel seu caire de patrimoni cultural insubstituïble, patrimoni determinant per desenvolupar un millor coneixement de les músiques illenques de tradició. En els darrers anys han estat nombroses les edicions d'enregistraments, però la recent edició que col·lecciona a cinc CD i que el lector té en les mans conforma un conjunt extraordinàriament rellevant per la quantitat de documents que agrupa, per l'ampli espectre (tipològic, funcional, estructural) del ventall de mostres enregistrades, per la singularitat dels protagonistes vocals i instrumentals i per les diverses cronologies i procedències dels documents aplegats. Aital aportació documental i patrimonial és avui notable i indiscutible, i creiem que l'aplec augura un rellevant paper cultural, cabdal de cara al proper futur, per exemplar, per ser emprat com a mirall pels músics tradicionals, per ser model d'estils i maneres, per esdevenir una font analítica per comprendre, i el testimoni d'una etapa històrica.

Xavier Carbonell (musicòleg)

Als mestres Pep Rotger, Francesc Vallcaneras i Antoni Artigues (in memoriam)

Estic ben segur que allò que fa popular unes determinades formes de cultura és el seu origen humil. Aquest és el cas de la música i la cançó tradicional a Mallorca.

Des dels temps més remots l'home ha usat i sonat tota mena d'instruments elaborats amb materials bàsics i que sempre han estat al seu abast. Rudimentaris flabials, simples elements de percussió, canyes, ossos, ferreguins, tambors i xeremies, ximbombes o castanyetes, fets sempre amb la pell d'animals casolans, canyes o fustes d'arbres que no havia d'anar a cercar molt lluny. Els vells constructors i músics de la nostra illa es conformaven que aquells instruments que tant apreciaven sonessin bé, tinguessin una certa bellesa estètica i, sobretot, que fessin passar gust, primer a ells mateixos que els sonaven i llavors a tots quants els volguessin escoltar. Així es complia aquella teoria exposada pel pare Rafel Ginard que explica que la cultura popular està pensada en principi per entretenir actors, no espectadors.

I així, copiant i imitant aquelles músiques "cultes" que es feien als palaus dels senyors, el poble va compondre, va crear, va estimar la seva pròpia música, els seus romanços, les seves cançons, els seus balls i, en definitiva, la seva cultura, la cultura del poble, la cultura popular. Així de simple, així de grandios!

I això va durar fins ben entrat el segle passat. Els exemples són molts. Gabriel Maura en el seu poema “L’espigolera” ja ens conta l’alegria d’aquella pagesa...

“que passes damunt l’era amb los missatges cansats,
amb tes amigues folgant, quan mateixes i copeos
semblen que quan elles ballen, sones ferint amb dos macs...”

I així surten els “sons de pastera”, balls a les eres, als sequers, dins cuines i clastres, acompanyats per senzills i rítmics cops damunt la taula, sonar de ximbomba, repicar de castanyetes o simples esclafits amb els dits. Si tenien la sort de poder comptar amb una parella de xeremiers, millor que millor, una sola colla bastava fins i tot per alegrar la romeria més important de Mallorca: la de Sant Marçal de Marratxí.

L’any 1912 el viatger alemany Otto Bürguer contava que va veure com només un xeremier i un flabioler duien tot el pes de la festassa d’aquell any; i sempre devia ser així. El mateix Arxiduc conta que els balls i bulles s’animen amb poca cosa, unes xeremies i un flabiol, alguna guitarra i algun llaüt... si n’hi ha. I bastava bé.

Amb el temps arribaren els espectadors. La música i el ball ja no només entretenien els que hi participaven, ara havien d’aconseguir engrescar els que badocaven! I aquest fou el gran repte.

Avui per avui els grups de música tradicional del nostre país disposen de tècniques i instruments que haurien espantat aquells vells músics; si ells aconseguiren fer popular durant segles la nostra música, els actuals han estat capaços d’engrescar el públic donant-li el paper vertader que ha de tenir dins l’actual món de la cultura popular: el d’actor protagonista. Fora espectadors!

Això és el que ara ens presenta EL CAMP DE L'OCA, un treball meticulós, llarg i altament valuós. Anys d'espera han valgut bé la pena. Aquí trobareu músiques, tonades, cançons, ximbombades... una feina ingent feta amb tota cura i dedicació. Això ha esdevingut un treball etnològic de primer ordre que en Tomeu ha sabut enginyar i coordinar. Enhorabona i gràcies per haver-hi estat encara a temps.

Entrats dins el segle XXI ja no serveixen aquells plantejaments amb els quals defensàrem la música popular ara fa gairebé trenta anys. Crec que la música d'arrel tradicional sols té una fórmula per atansar-se cada vegada més a la societat actual: el compromís.

Amics del Camp de l'Oca, que per molts d'anys pugueu estar compromesos amb nosaltres, amb vosaltres i amb el nostre país!

Francesc Vallcaneras Jaume (investigador cultural)
Novembre de 2019

Foto: Isabel M. Sastre

LES VEUS D'UN TEMPS

Fins fa no gaire temps, la gent de Mallorca, i d'una manera especial la de la part forana, tenia una manera de viure i una cultura primordialment agrària, pagesa, especialment Sa Pobla, que a causa del minifundisme i de la diversitat de cultius, des de patates als marjals a l'arròs de l'Albufera, tenien també una gran varietat de treball de la terra, cosa que es traduïa en una diversitat de cançons i de tonades, ja que cada feina tenia la seva, perquè en aquell temps sempre es treballava cantant, no sé si per fer passar més aviat el temps o per oblidar com n'era de feixuga la feina, sense màquines per llaurar ni per batre i sense herbicides.

La cultura la fan els pobles i és un fidel reflex de les seves pròpies vivències i, per això mateix, la cultura popular poblera és com hem dit, molt diversa, sobre tot pel que fa referència als cants pagesos, que des de temps enrere han cridat l'atenció dels estudiosos. Són molt nombroses les gravacions fetes del seu divers patrimoni musical i mereixen especial reconeixement les de la Fundació ACA. Tot això ha ajudat a conservar almenys una part d'un patrimoni antropològic que ens fuig de les mans i que difícilment tornarà.

Saber com cantaven els nostres avantpassats, quina música escoltaven, és un camí per saber com

vivien, ja que la música popular era el nexce d'unió entre els soles del camp i els carrers del poble.

Ara, Tomeu Cerdà, esperit inquiet com pocs, molt experimentat des del seu observatori de professor per diferents pobles com Artà i sa Pobla, les vivències del seu poble, Pollença, ens mostra un recull de músiques i tonades que ha recollit per allà on ha passat. La seva condició de xeremier fa encara més ampla la visió que té del món musical de Mallorca.

Les xeremies, un altre instrument que va estar a punt de desaparèixer del nostre mapa i que gràcies a l'interès d'un grup de joves, primer, i de la Trobada de Xeremiers de sa Pobla, dels CD editats i de la gran incorporació de les dones al món xeremier després, ha agafat l'impuls que té avui, i a conseqüència d'això han sorgit un grapat de lutiers.

I no parlem del ball de bot, que ha passat de ser el reducte d'uns pocs, amb la pèrdua de la noció de popular, a ser avui un autèntic ball popular en el més ampli sentit de la paraula.

Com podem veure, la cultura popular i tradicional de Mallorca ha passat d'estar a punt de desaparèixer o d'estar manipulada pels governants de torn, a tenir un gran renaixement gràcies a la voluntat i constància del poble mallorquí. Podríem dir que ara tenim una nova primavera de la música popular.

Fa vint-i-set anys que va començar una estreta col·laboració cultural amb Catalunya gràcies a la festa dels foguerons de sa Pobla a Gràcia, que ha propiciat un gran intercanvi cultural, de manera molt especial entre grups de música, ball, xeremiers, cantadors, glosadors, ximbombers, exposicions, conferències etc. que han enriquit i donat lloc a un millor coneixement de les nostres cultures.

Consideració final

Jo em deman, per què tenim ara un renaixement de les músiques de pagesia, de les arrels de la terra, en l'època del G5, dels mòbils i dels robots i de les comunicacions virtuals? Pot ser perquè ens falta reinventar les nostres relacions amb la terra que trepitjam, que pel que pareix no les tenim gaire enteses ni assumides.

Perquè ara que l'agricultura és industrial ens serveix de relació amb el passat que vivia la societat pagesa d'abans.

Perquè ens dona una imatge de país diferent de l'oficial. Així quan sentim una música semblant a la d'aquest disc, ens hi reconeixem i ens adonam de la importància del que ens han deixat les generacions anteriors.

Toni Torrens (dinamitzador cultural)

A Pollença Sant Antoni és el nostre sant en majúscules i marca d'alguna manera una història d'amistat, vivències i experiències úniques. Tot va començar fa uns 25 anys, moment en què els xeremiers de sa Calatrava, després d'una bona marxa santantoniera, acabaren “el carburo” i d'alguna manera nosaltres, Tomàs Salom i Miquel Tugores, suplírem la seva baixa. Descobrírem que “u” sant pollencí és una explosió d'alegria, olor d'arengada torrada, petards XXL, beneïdes, carretó, pi i mesclat i, sobretot, gats, molts de gats.

Gràcies Miquel “Norai”, Toni Alcal, Tomeu “Patxaco”, pollencins tots. Tanta festa, tanta bauxa, tanta màgia!

Salut!

L'any 1976 un grapat de gent ens vàrem trobar a l'Escola de Música i Danses de Mallorca; entre d'altres érem en Toni Artigues, en Josep Rotger, en Biel Alomar, en Xisco Canyelles i jo, Pep Toni Rubio. Aviat en Josep Rotger i jo vàrem formar la colla Xeremiers de sa Calatrava. A aquelles hores hi havia molt poques colles que sonaven sovint. La que més sonava era la dels "Llargos" de Sencelles, pare i fill. Hi havia els Píneros, els de Son Roca (mestre Pep), l'amo en Pubil de ses Salines, en Toni Moreta de Santanyí, els de Santa Eugènia, n'Arnau de Bendinat, dues colles mureres, n'Andreu i en Toni de Santa Maria i alguns més que no sonaven sovint.

Aquest va ser el panorama que ens vàrem trobar. En aquells moments no hi havia gent que es dedicàs a fer instruments. A l'escola de Música i Danses de Mallorca varen comanar una rèplica d'un parell de xeremies a Galícia. El sarró era de làtex comanat a Can Codina. Aviat va aparèixer en Joan Morey que va començar a fabricar flabiols i xeremies, a més de fer un llibre. En Toni Artigues també va escriure un llibre i hi va incloure un grapat de partitures. En Toni Torrens va organitzar la trobada de xeremiers més exitosa a sa Pobla, que anava creixent any rere any.

En aquells moments tothom aprenia d'orella. He de contar com anècdota que el meu primer tamborino el vaig fer d'un pot de Persil, amb un pergamí com a pell. Sonava a dimonis. Després va aparèixer en Miquel Tugores i va fer tamborinos molt bons, així com en Joan Piu, de Sóller, que va començar a fer xeremies, i en Rafel Moll de sa Pobla.

Durant els anys 90 hi va haver un boom de nous xeremiers, pensam que el motiu va esser la fama dels gaiters Hevia i Carlos Nuñez. En aquests anys surten dos grups, Coanegra i Ximbomba Atòmica, que tenen com instruments principals xeremies i flabiols.

D'una vintena que érem al principi vàrem passar a ser centenars de xeremiers. Les escoles dedicades a aquests instruments varen començar a florir a quasi tots els pobles de Mallorca. Al Conservatori Superior de les Illes Balears es va crear un departament de música tradicional, i el Consell de Mallorca posà en marxa el Joch de Ministrils, a la banda protocol·lària del qual hi participaren els xeremiers de sa Calatrava.

Avui en dia podem dir que aquell grapat just de colles de xeremiers ha crescut i ara són moltes. També s'han creat bandes, com la de Sóller i Son Servera i tres quartans. Trob que el jovent hauria de muntar grups com Boc. Tenim un bon exemple per fer feina.

Ara tot és a les nostres mans, sobretot que el jovent agafi aquest instrument com a musical però també com un símbol identitari que ens identifiqui com a país que som. Tenim en les nostres mans una joia del passat i l'hem de protegir amb dignitat.

Pep Toni Rubio (flabioler)

Actualment les xeremies estan en decadència. Abans hi havia gent molt major que sonava, però reconeixien que no en sabien molt. Actualment tothom pot sonar, tothom sona, però el nivell és molt baix, i el 90% de gent que sona pel carrer no té qualitat suficient per fer-ho. El pitjor d'això no és que els sonadors no en sàpiguen, és que el públic no els exigeixi una qualitat musical.

Senyores i senyors, en definitiva, la nostra cultura, la nostra llengua, la nostra manera de viure, la nostra identitat com a poble estan en greu perill, els mallorquins estan en perill d'extinció. Podem agafar l'exemple d'Eivissa, que ja està agonitzant, i un dels nostres botxins no és altre que la massificació TURÍSTICA, la pesta dels mallorquins del segle XXI. Creieu-me que val mil vegades més la dignitat que els doblers. Visca sa Calatrava i visca Mallorca.

Pep Rotger (xeremier)

Moltes vegades m'han demanat: "Què trobes de la música tradicional?" La resposta és una mica complexa... Anem per parts.

Per damunt de tot i sense cap dubte, crec que la música tradicional és un element importantíssim de qualsevol societat, perquè fa que la gent se senti arrelada a un col·lectiu o zona geogràfica, és més, és un tret d'identitat. Crec també que el fet que perduri en el temps es deu al fet que en tots els casos és un tipus de música molt potent i característica, basta veure que tantíssims compositors de totes les èpoques i estils, encara avui en dia, s'inspiren en temes tradicionals i els versionen o bé n'extreuen l'essència per crear música.

Tot i així, és cert que de cada vegada, com passa amb tot, les característiques pròpies d'un poble es van difuminant i mesclant amb altres ja que tendim a un món 100% globalitzat. A tots els indrets del planeta, per exemple, podrem trobar gent que mai no ha estat a Irlanda tocant música tradicional irlandesa ...

La segona reflexió a la pregunta seria parlar en concret de la salut actual de les xeremies, que és la part que a mi em toca més de prop. Crec que el gran problema que hi ha avui ve donat per la grandesa que té aquesta música, que és ser la música del poble, són els instruments del poble, i això en la majoria de casos dona problemes a l'hora d'establir quan i qui pot tocar.

Fa molts d'anys que faig classes, principalment de piano, ja que és la meva feina i m'és inevitable fer la comparació entre els dos mons. No trobaré gairebé mai un pianista, o violinista, o guitarrista pujar contractat a un escenari sense saber ni tan sols que el seu instrument s'afina, o sense saber mantenir un tempo mitjanament estable, sense passar-se hores diàriament practicant el seu instrument, sense controlar el repertori, fer assajos, etc. Evidentment ho estic comparant amb un món professional, però clar, quan estimes de veres un instrument no només t'has de preocupar de comprar-lo, t'has de preocupar de saber com funciona, quina és la seva història, com es toca... i això sense cap dubte duu moltes hores i anys de feina, pràctica i evidentment gent professional que s'hi dediqui per poder transmetre amb qualitat aquests coneixements.

És molt difícil regular qui pot tocar o qui pot ensenyar, que també és un problema greu. Crec sincerament que s'ha d'evitar sonar gratuïtament, a canvi d'un sopar, a preus ridículs, ensenyar sense saber, etc. Tothom ha tocat alguna vegada per fer un favor, clar que sí! Només faltaria... Però si la norma és tocar pertot gratuïtament o per quantitats ridícules, el que feim és aconseguir que la gent que de veres es dedicava o intenta dedicar-se a l'instrument i que, per tant, treballa per aconseguir una evolució, pujar el nivell i la salut de l'instrument, es vegi obligada a abandonar-lo i haver-se de dedicar a altres feines. I al meu parer, és important que hi hagi gent preparada per transmetre els coneixements.

No sóc més que un amant d'aquesta música, que m'hi volia dedicar i que m'he adonat, amb molta tristesa, que no puc fer-ho per totes les raons anteriors. Crec que tothom té dret a aprendre, però tot té un procés, i no és bo per a la salut de l'instrument que es confongui el món amateur amb el professional. Crec que els grans responsables hem de ser en primer lloc els mestres, i després les institucions, és a dir, no contractar els xeremiers del poble perquè són del poble, contractar-los si ho fan bé!

Salut a les xeremies!
Joan Frontera Luna (música)

Toni Torrens

Cadència d'horabaixes
aromes i fumerols de formiguers.
Tonada enganxada a nits
de catúfols escardats.
Escampant inèrcies de veus escanyades
inseminades per tons i sons
tapiats dins distàncies
de solsticis i equinoccis
calfred de la terra.
Sac de gemecs
fill de cants de sibil·les
dilatant el ventre de pedres antigues
purgant elixirs de presagis
cal·ligrafia de festes.

Ximbomba

Sonant en mans d'aigua
traspua foscúria de fosc
remors d'immortalitat
cruixits ancestrals.

Cançons populars

Cants d'ombres de figuerals
melodies de fragilitat quotidiana
batec de tel·lúrics sentiments
arrelats al pas del temps
anònims, homes i dones
luminescències de la vida i la mort.

Antoni Gost (Poeta)

Teix sóc,
de tots els cants de la meva terra.
Teix
sóc
de tots els cants
de la meva
terra
terra
de la meva
de tots els cants
sóc Teix

Sense música no hi ha festa!

Avui en dia Sant Antoni és una festa en la qual la música té una importància cabdal. Tots els rituals de la celebració s'articulen a partir d'una tonada que segons el poble i el moment on s'interpreta adquireix unes singularitats úniques.

A més d'una melodia i un text que singularitza cada indret, el context dota d'una gran varietat de significats les distintes expressions musicals de la festa. Per Sant Antoni cantam al carrer i a l'església per dir gloses o enaltir el sant, però també per fer ballar els dimonis, als acaptes, als foguerons i als bars per continuar la festa.

El conjunt musical de la festa dona un ventall d'opcions sonores molt ric que va des del cant acompanyat de la reafirmació del gest fins a la banda incansable tot passant pels sonadors, el cor parroquial i l'orgue, les colles, les xeremies i les ximbombes, el cant de l'argument, però també en les sintonies dels mòbils i en els equips estereofònics d'escoles, places i carrers.

A més, alguns pobles tenen els seus rituals particulars com ara l'argument (Artà), la davallada del corb (Mancor), el clamater (sa Pobla) o el pi

(Pollença). Tot plegat aporta una riquesa de particularitats que dibuixa el mapa sonor de Sant Antoni.

Per tothom és sabut que en els últims anys els pobles del Llevant, així com sa Pobla i Pollença, han viscut la revifalla de Sant Antoni fins al punt de convertir-se en la festivitat de referència de l'hivern.

A tots aquests indrets la festa ha passat de ser una festa de caràcter rural a ser una cita ineludible per fer poble i celebrar la identitat del lloc. Així, la festa de Sant Antoni s'ha convertit en un espai imaginat per mostrar-nos tal com som però també de com volem ser.

A cada poble la tonada esdevé un element identitari: del tatatxin tatxin ... d'Artà, al parapapaxin papatxin de Manacor, passant pel Jo i un Pastor de sa Pobla o les tonades de ximbomba de Muro o Pollença.

És així que la música en el marc incomparable de la festa no és innocent pel fet que mostra el batec intern de cada comunitat. Per Sant Antoni també es canta "allò que no es pot dir" per mitjà de les gloses de contingut polític. L'escenari festiu serveix per brufar el sant però també per fer crítica social i reflectir els conflictes latents.

D'aquesta manera, Sant Antoni recupera el seu sentit màgic i catàrtic tot fent del ritual del foc un espai de representació del sentir del poble.

Cada tonada i cada manera de cantar singularitza cada indret, i és que Sant Antoni no es canta arreu de la mateixa manera. Vet aquí que el mitjà –la tonada– serveix per reafirmar el grup.

L'origen incert de la tonada (hipotèticament és possible que procedís d'alguna antiga obra teatral d'èxit de la qual no tenim notícia) no lleva que la seva audició desperti forts sentiments de vincle emocional amb la comunitat.

Per això, avui en dia a molts de pobles Sant Antoni “és un sentiment” que es catalitza per mitjà de la música, i és per això que hom pot dir que per Sant Antoni sense música no hi ha festa!

Francesc Vicens Vidal (musicòleg)

Possiblement aquest és un dels reculls de cançons i músiques d'arrel tradicional més heterogeni i divers dels que s'han publicat -com ja sugereix el mateix títol. I d'entre tot el seu contingut jo en destacaria les veus. Veus dolces, veus potents, veus divertides, veus feineres, veus incansables.... Com a enamorat de les tonades del camp, i personalment de la veu de la nostra estimada Antònia “Buades” a qui vaig conèixer i amb qui vaig parlar molt, voldria destacar aquelles veus que maduraren amb la suor del treball, aquelles cantadores -i cantadors, que cantant encobrien el cansament i acceleraven aquells llargs dies de feina.

La meua col·laboració en aquesta quimera ve de la meua feina feta en diversos projectes, entre el quals destacaria l'enregistrament de les darreres colles de vells xeremiers que quedaven a Mallorca entre els anys 1994 i 1996, és per això que vull donar les gràcies al meu amic Tomeu per l'oportunitat que em va donar de gravar tantes bones veus i, de la mateixa manera que amb els xeremiers, també enregistrar algunes d'aquelles darreres veus que estigueren en contacte amb la terra.

Ha estat un gust aportar el meu granet d'arena perquè aquesta obra s'hagi pogut dur a terme, perquè a més del plaer d'escoltar tants bons músics, cantadors i cantadores m'han aportat coneixement, i el coneixement per a mi és la primera passa per entendre i d'aquí estimar una cultura, un llegat que sense cap dubte surt de molt endins i ve de molt enfora.

Sa Pobla, tardor 2019.
Rafel Moll i Serra (mestre i músic)

El projecte que teniu a les mans va començar a enregistrar-se a la Fundació ACA (Búger) l'any 2009 i ha estat deu anys després quan l'hem reprès a Pollença. Tot això no hauria estat possible sense la col·laboració dels professionals del món de la música i transmissors de la cultura popular — glosadors, xeremiers, escriptors, pintors, tècnics, ajuntaments, ACA, Colonya, etc. — que han ofert els seus coneixements, suport i habilitats, permetent d'aquesta manera que la gent gaudeixi i valori les nostres tradicions. Per tot això, exprés el meu sincer agraïment a tot l'equip. Moltes gràcies.

Tomeu Cerdà Comas (dinamitzador cultural i músic)

10è Aniversari Associació Cultural "U Camp de l'Oca"

CD 1

ALCÚDIA: Gloses amb ximbomba, codolades i xeremies

ARGÀ: Cançons dels darrers dies i xeremies

MANACOR: Gloses amb i sense ximbomba

CD 3

POLLENÇA: Gloses amb ximbomba, xeremies, tonades i cançons tradicionals i/o populars

CD 2

MANACOR: Gloses i xeremies

DURO: Gloses amb ximbomba, xeremies i cançons tradicionals i/o populars

SA POBLA: Cançó tradicional i/o popular, gloses amb ximbomba i tonades

CD 4

POLLENÇA: Cançons tradicionals i/o populars, xeremies i gloses amb ximbomba